

Hilma Granqvist eller Sitt Halima – en bortglömd vetenskapskvinna och etnolog

Vem var Hilma Granqvist som invånarna i byn Artos i Palestina kallade Sitt Halima? Finländaren Hilma Granqvist har förblivit relativt okänd för de flesta, även om hon i Sofia Häggmans nya biografi¹ framträder som pionjär inom många fält: palestinsk etnologi, vardagsforskning, kvinnoforskning, visuell antropologi, för att bara nämna några exempel. Sofia Häggman är intendent på Medelhavsmuseet och fick idén att forska om Granqvist efter att hon förstått att denna 1900-tals forskare är mycket känd och uppskattad i Palestina samtidigt som hon fallit i glömska i sitt hemland.

Huvudskälet till att Hilma Granqvist (1890–1972) har fallit i glömska är kanske främst, som Häggman formulerar det (s. 198), att Granqvist var ”ensam både som människa och forskare, [och] kämpade i ständig motvind”. Med detta syftar Häggman på att Granqvist var kvinna i en övervägande manlig akademisk värld; att hon valde ett forskningsämne som intresserade få i det då nationalistiskt sinnade Finland; och att hon tänkte, kanske naivt, att meriter, inte kontakter, var det avgörande, och att hon därför inte byggde upp något akademiskt nätverk.

Hittills har Granqvist inte varit föremål för några omfattande studier. Det har getts ut ett antal artiklar, men mig veterligen är Häggmans bok den första monografin om Granqvist. Häggman har baserat sin biografi på ett rikt och tidigare delvis utforskat arkivmaterial som bevaras vid Åbo Akademis bibliotek och i The Palestine Exploration Fund i London. Häggmans biografi, som bland annat bygger på dagböcker, brev till vänner och kolleger och utkast till artiklar, ger en mångsidig bild av Granqvist som forskare och som person. Framställningen är kronologiskt upplagd och

fungerar bra så. Läsaren får följa Granqvists väg från ung kvinna ”med starka åsikter” (citat från titeln för första kapitlet), som folkskollärarinna och vidare till student vid Helsingfors universitet. Där studerade hon praktisk filosofi och pedagogik med sådan framgång att Gunnar Landtman uppmuntrade henne att doktorera. Temat han föreslog var kvinnorna i Gamla Testamentet, ett ”lämpligt” ämne för en kvinna.

Studierna ledde Granqvist till Tyskland och vidare till Palestina där hon i sällskap av tyska arkeologer (alla män), bokstavligen försjönk i Det heliga landet. Hennes ursprungliga huvudsyfte var att försöka förstå gammaltestamentliga kvinnors liv genom det samtida palestinska samhället. I ett tidigt skede blev hon bekant med en äldre dam, Louise Baldensperger, som nästan hela sitt liv hade bott i byn Artas nära Betlehem. Granqvist flyttade in hos henne och började studera artasborna, främst kvinnor och barn för deras egen skull, och inte som levande relikter. För sin etnografiska analys gjorde hon intervjuer och bedrev deltagande observationer i byn.

Granqvists handledare Landtman, som varken förstod sig på hennes forskningsmetoder eller relevansen av hennes tema, insisterade att hon skulle återgå till sin forskning om kvinnorna i Gamla Testamentet. Det gick hon emellertid inte med på, och fick stöd av Edvard Westermarck. Efter många förvecklingar färdigställde Granqvist slutligen sin doktorsavhandling som gavs ut på engelska år 1931. Men ”herrarna vid Helsingfors universitet” (som Häggman kallar dem) ville inte låta henne disputeras, eftersom ”bymonografin” (avhandlingens titel var *Marriage conditions in a Palestinian village*) enligt dem inte var tillräckligt vetenskaplig. Gunnar

¹ Häggman, Sofia: *Hilma Granqvist – antropolog med hjärtat i Palestina*. SFV:s biografiserie nr 11. Svenska folkskolans vänner, Helsingfors 2016. 345 s., illustrerad, personindex.

Landtman ansåg att avhandlingen saknade teoretisk referensram och hänvisningar till tidigare forskning (som dock inte existerade).

Resultatet blev att Granqvist i stället dispute- rade vid Åbo Akademi under Westermarck. Detta betraktades som en nackdel när hon se- nare ansökte om docentur både i sociologi och i praktisk filosofi vid Helsingfors universitet. Professorn i orientalisk litteratur, Aapeli Saa- risalo, som hade arbetat i Palestina som mis- sionär när Granqvist gjorde sin fältforskning, motarbetade henne, kanske därför att han av- undades hennes succé i Artas. Till slut erkände historisk-filosofiska fakulteten och universite- tets konsistorium ändå henne som kompetent för en docentur. Universitets kansler Hugo Suolahti avslag dock hennes ansökan. Orsaken framgår inte, men Sofia Häggman spekulerar i att fennomanen Suolahti eventuellt inte ansåg att Granqvists ämne (sociologi och kvinno- forskning) var tillräckligt fosterländskt samt att Saarisalo och en annan motståndare, Knut Tallqvist, även han professor i orientalisk litte- ratur, hade medverkat till Suolahtis beslut.

I efterhand kan man säga att Suolahtis avgö- rande var fatalt med tanke på finländsk antro- pologi och etnologi. Eftersom man inte kände till Granqvist, uppfattade man henne som en av Westermarcks adepter, och följaktligen upplevdes hon som hopplöst gammalmodig. Utländska specialister på Det heliga landet och Mellersta östern hyllade dock hennes avhand- ling och de böcker som följde – om födelse, barnaliv, död och begravning – men hon fick inget fäste bland dem, och inte heller några elever.

Några enstaka forskare upptäckte henne redan några år efter Granqvists död år 1972. Seppo Rissanen publicerade en kort artikel om hen- ne i *Suomen Antropologi* år 1977 och Solveig Widén introducerade Granqvists litterära kvarlåtenskap två år senare i *Skrifter utgivna av Åbo Akademis bibliotek*. Under 1990-talet pu- blicerade antropologen Ulla Vuorela och so-

ciologen Kirsti Suolinna texter om Granqvist och därtill utkom artiklar författade av ett an- tal utländska forskare.

I dessa är det främst Ganqvists meriter som forskare som diskuteras. Det gör även Hägg- man, men hennes arbete bidrar med en bre- dare bild. Biografin ger rätt mycket kunskap om två frågor som hittills inte rönt något större intresse, nämligen Granqvist som per- son och hennes verksamhet efter att docentu- ren avslagits vid Helsingfors universitet. Från denna mångfald vill jag här särskilt lyfta fram Granqvists radio- och andra föredrag i vilka hon framförde sitt stöd för palestinierna och särskilt talade för de palestinska flyktingarna. Häggman påpekar att hon inte fick mycket gensvar för sina åsikter i dessa frågor heller.

Sammanfattningsvis kan man säga att Hägg- mans bok ger en lyckad helhetsbild av Gran- qvist, även om den mest fokuserar på hennes forskning av Artas och den första hälften av hennes liv. Bokens underrubrik ”antropolog med hjärtat i Palestina” tyder också på att denna period varit föremål för Häggmans huvudintresse. Men, som Häggman fram- håller, var Granqvist banbrytare också inom många andra områden. Exempelvis hennes tankar om reformering av religion (hon kämpade bland annat för kvinnopräster) skulle gärna få ägnas större uppmärksamhet lika väl som hennes engagemang i Palestinafrågan. Jag hade därför hoppats att Häggman behandlat Granqvists liv och verksamhet under 1940-ta- let och även därefter i ännu större detalj. Trots att biografin ger en mångsidig bild av Hilma Granqvist, finns det därför utrymme för ytter- ligare studier om denna vetenskapskvinna och etnolog. Sofia Häggman önskar att Granqvist skulle bli mera känd i Finland så att man även här skulle inse att Granqvist ej var en die hard evolutionist från nittonhundratalet utan en mångsidig pionjär som på många sätt var före sin tid.

Teuvo Laitila